

Teorie celoživotního vývoje: minulost a současnost

Mgr. Katarína Millová

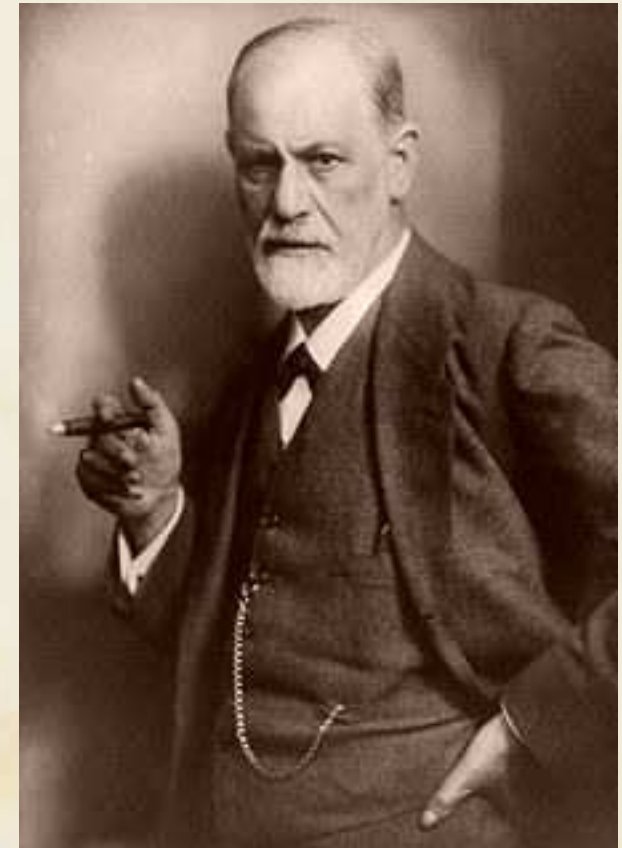
V minulosti... stadiální (klasické) teorie celoživotního vývoje

- proč stadiální?
- proč klasické?
- proč celoživotní vývoj?

Teorie psychosexuálního vývoje

Sigmund Freud

- 5 vývojových stadií:
 1. orální fáze
 2. sadisticko-anální fáze
 3. falická fáze
 4. fáze latence
 5. genitální fáze

Teorie vrcholů života

Charlotte Bühlerová

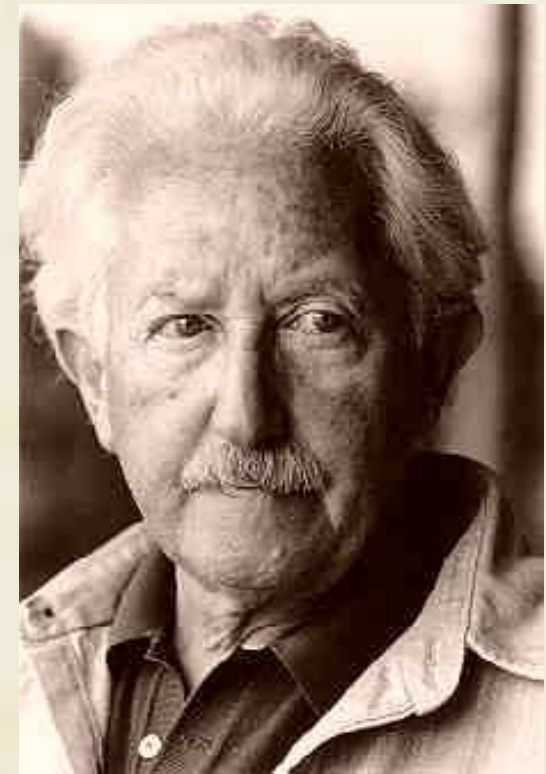
- sociologicky orientovaný přístup
- kritéria hodnocení: pracovní produktivita, úroveň tvořivých schopností a úspěšnost

Teorie psychosociálního vývoje

Erik H. Erikson

- 8 vývojových stadií:
 1. důvěra x nedůvěra
 2. autonomie x pochybnosti
 3. iniciativa x vina
 4. pílě x inferiorita
 5. identita x konfuse
 6. intimita x izolace
 7. generativita x stagnace
 8. integrita ega x zoufalství

Teorie vývojových úkolů

Robert J. Havighurst

- vývojové úkoly v 6-ti životních obdobích života člověka
- zdroje vývojových úkolů
- kritické období
- moment učení
- opakující x neopakující se úkoly

Teorie kognitivního vývoje

Jean Piaget

- 5 stadií vývoje myšlení
 1. senzomotorické stadium
 2. symbolické stadium
 3. předoperační stadium
 4. stadium konkrétních operací
 5. stadium formálních operací

Teorie morálního vývoje

Lawrence Kohlberg

- 6 stupňů:
 1. předkonvenční úroveň
(orientace na trest a odměnu + instrumentálně-relativistická orientace)
 2. konvenční úroveň
(interpersonální soulad + orientace na zákon a pořádek)
 3. postkonvenční úroveň
(orientace na společenskou smlouvu + orientace na univerzální etické principy)

Kritika Kohlbergovy teorie

Carol Gilligan(ová)

- univerzální princip spravedlnosti (Kohlberg)
- ×
- princip péče (Gilliganová)
- genderové rozdíly ve vývoji morálního usuzování u chlapců a dívek

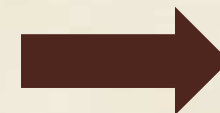

Klasické teorie - kritika

- proč jsou klasické teorie kritizovány?
 - jsou stadiální (stadium = univerzální pro všechny lidi)
 - často zaměřeny pouze na psychologický pohled
-
- zúžení možností výzkumu vývoje

Současnost... moderní teorie celoživotního vývoje

- proč moderní?
- návaznost na teorie Eriksona, Piageta, Vygotského...
- proč obnovený zájem?
- rozvoj teoretického zkoumání v oblasti celoživotního vývoje
- rozvoj longitudinálního výzkumu
- zvyšující se význam poznatků z celoživotního vývoje

Moderní teorie celoživotního vývoje

- 5 teorií:

- 1) lifespanová teorie vývoje (od 70. let 20. století)

- 2) lifespanová teorie kontroly (od 80. let)

- 3) teorie životní dráhy (od 70. let)

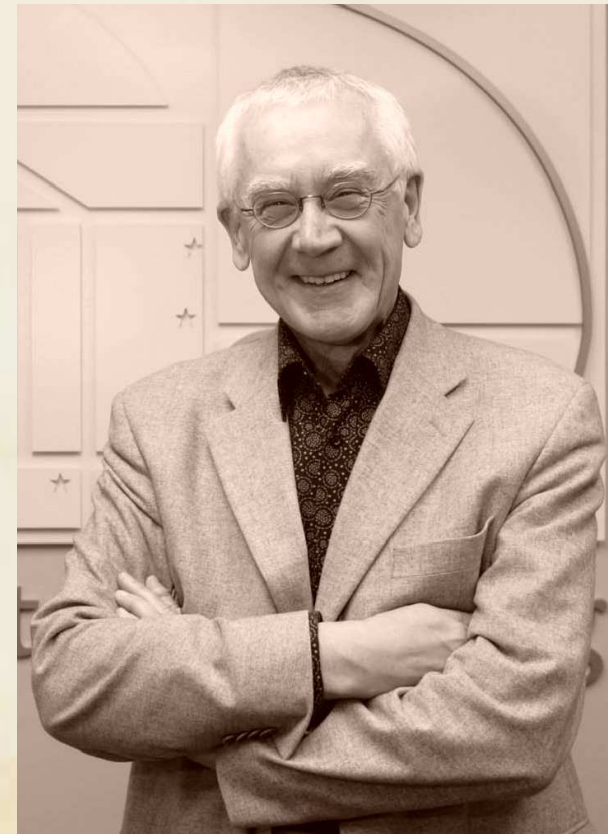
- 4) bioekologická teorie vývoje (od 70./80. let)

- 5) teorie systému jedinec-v-prostředí (od 80. let)

Lifespanová teorie vývoje

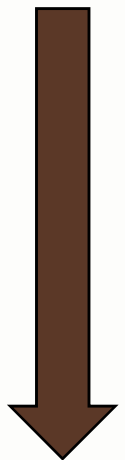
Paul B. Baltes

- vývoj je zakotven v kulturním a historickém prostředí
- 3 typy vlivů na vývoj:
 1. normativní události podle věku
 2. historické normativní události
 3. nenormativní události
- **principy vývoje:** plasticita života a poměr zisků a ztrát

Lifespanová teorie vývoje

- vývoj probíhá na 5 úrovních s různou mírou konkrétnosti - obecnosti

úroveň 1	biologická a kulturně-evoluční perspektiva	obecné konkrétní
úroveň 2	poměr zisky x ztráty	
úroveň 3	teoretické předpoklady o povaze celoživotního vývoje	
úroveň 4	model SOC: příklad teorie celoživotního vývoje	
úroveň 5	specifické vlastnosti: inteligence, kognice ...	

Lifespanová teorie kontroly

Jutta Heckhausen(ová)

- zaměření na psychologické charakteristiky vývoje
- klíčovým procesem vývoje je **kontrola**
- vývojové cíle a vývojové hranice
→ možnosti vývoje
- **principy vývoje**: různorodost, selektivita, kompenzace a zvládání a řízení výměny

Lifespanová teorie kontroly

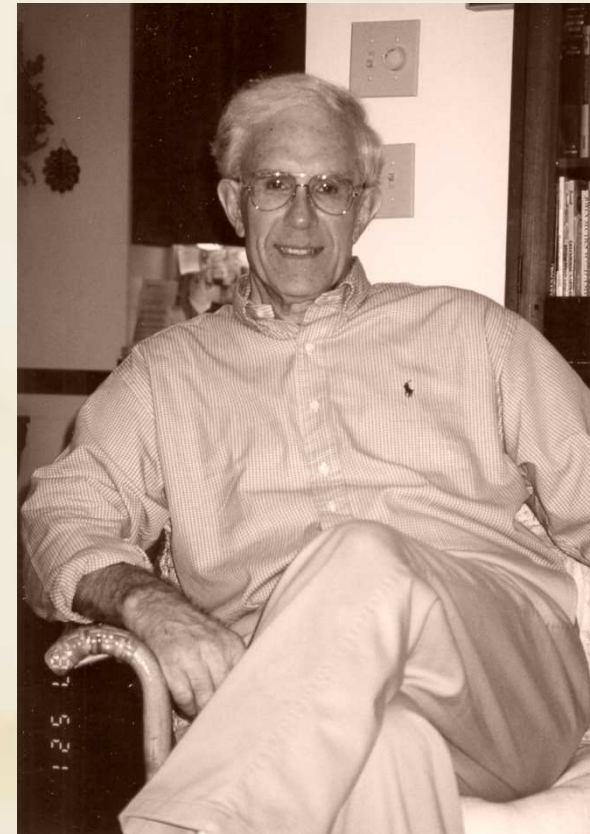
Model celoživotní optimalizace v primární a sekundární kontrole

Teorie životní dráhy

Glen H. Elder

- **sociologicky orientovaná teorie**
- **vývoj je ovlivněn věkem člověka, historickým obdobím a společenskými vztahy**
- **charakteristiky vývoje:** sociální trasy, vývojové trajektorie, tranzice a body obratu

Teorie životní dráhy

Klíčové prvky životní dráhy

Bioekologická teorie vývoje

Urie Bronfenbrenner

- nejenom vztah mezi jedincem a prostředím, ale i mezi jednotlivými kontexty
- **charakteristiky vývoje:**
proximální procesy,
ekologická validita,
ekologické a vývojové
tranzice

Bioekologická teorie vývoje

Model ekologických systémů vývoje jedince

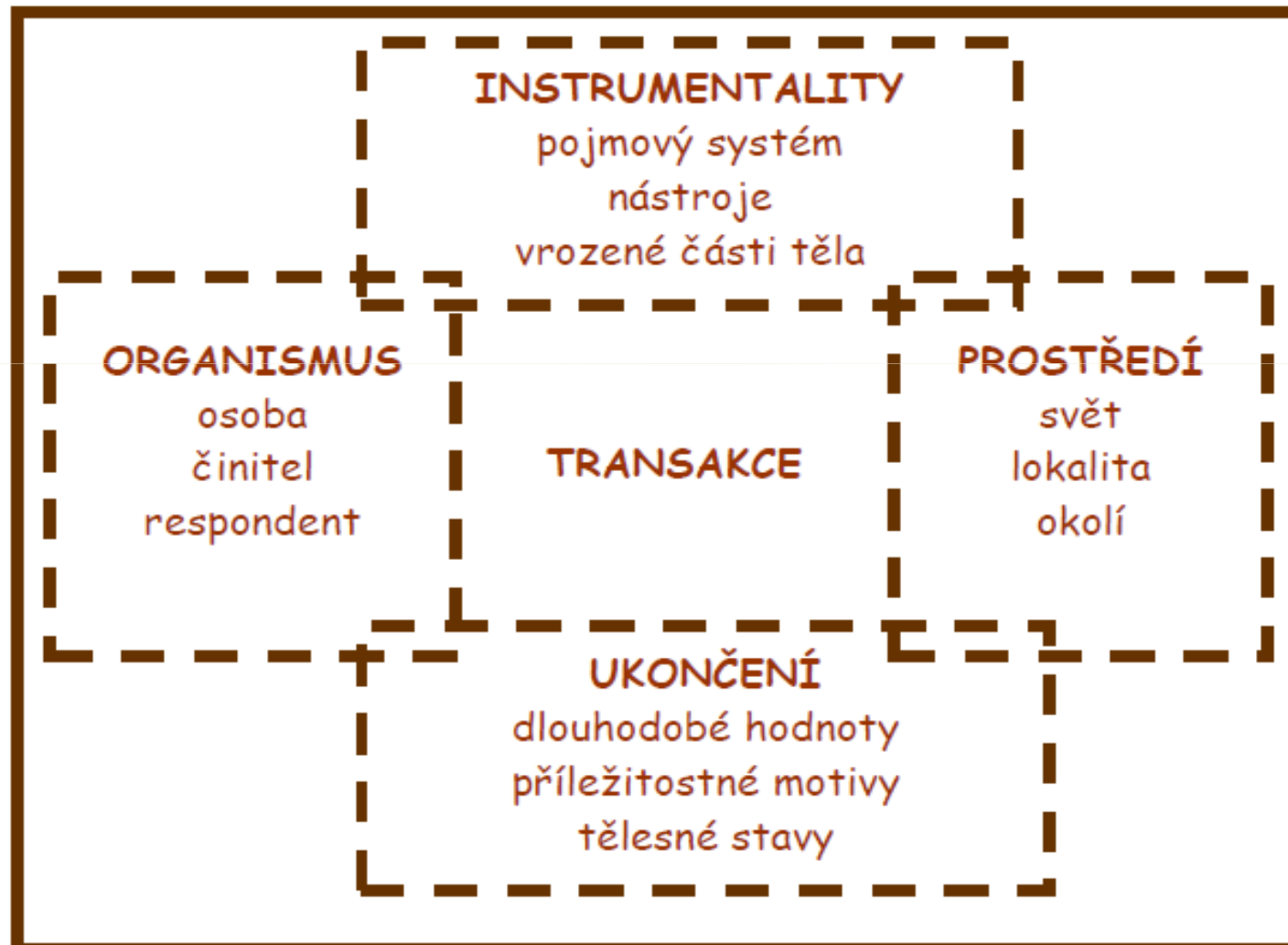
Teorie systému jedinec-v-prostředí

Seymour Wapner

- patří mezi teorie vývojových systémů
- holistický pohled na vývoj: základní jednotkou je celý systém jedinec-v-prostředí
- princip vývoje: ortogenetický princip

Teorie systému jedinec-v-prostředí

Snaha o analýzu?

1. teoretický přístup
2. úrovně vývoje
3. klíčové charakteristiky

1. Teoretický přístup

Psychologický? Sociologický?

Psychologický	Sociologický	Psychologický + Sociologický
lifespanová t. kontroly	t. životní dráhy	lifespanová t. vývoje bioekologická t. vývoje t. systému jedinec-v- prostředí

2. Úrovně vývoje

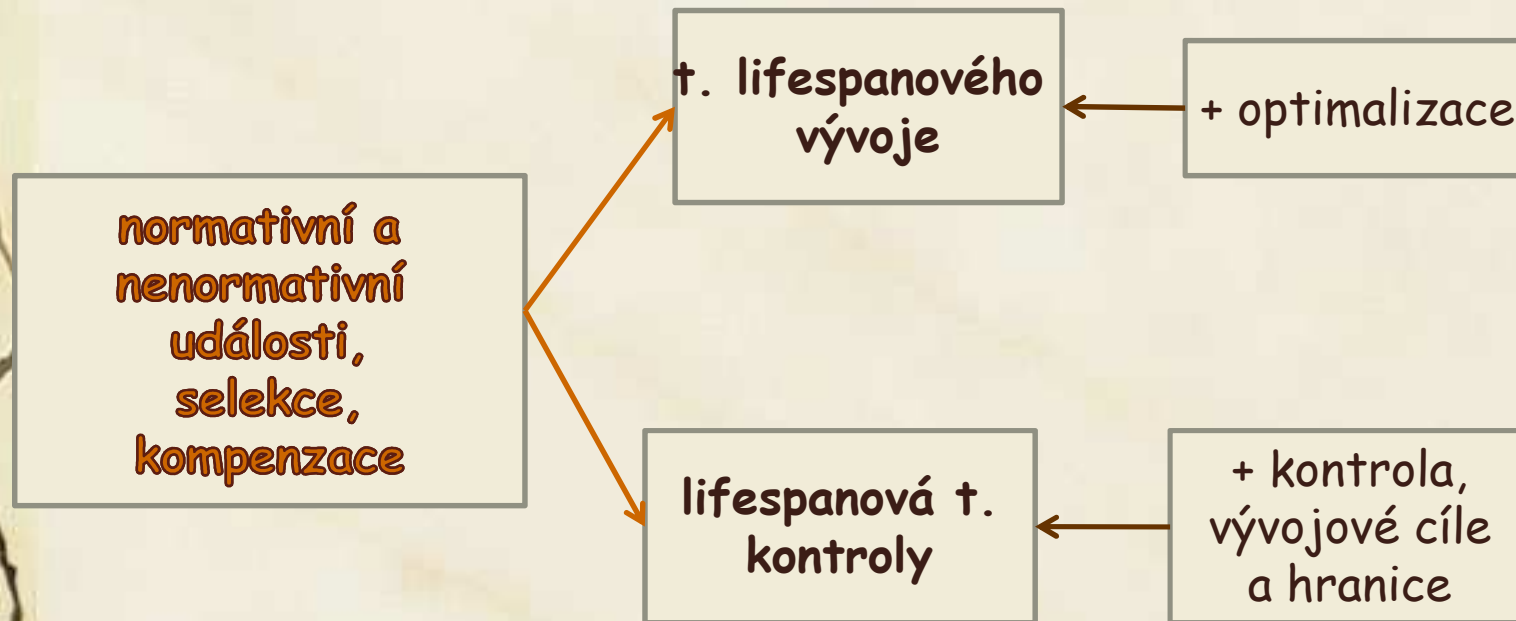
Makroskopická? Mikroskopická?

- všechny současné teorie zohledňují charakteristiky jedince i jeho vnější prostředí
- **mikroúroveň:** jedinec a jeho charakteristiky
- **makroúroveň:** kulturní hodnoty, normy a struktury

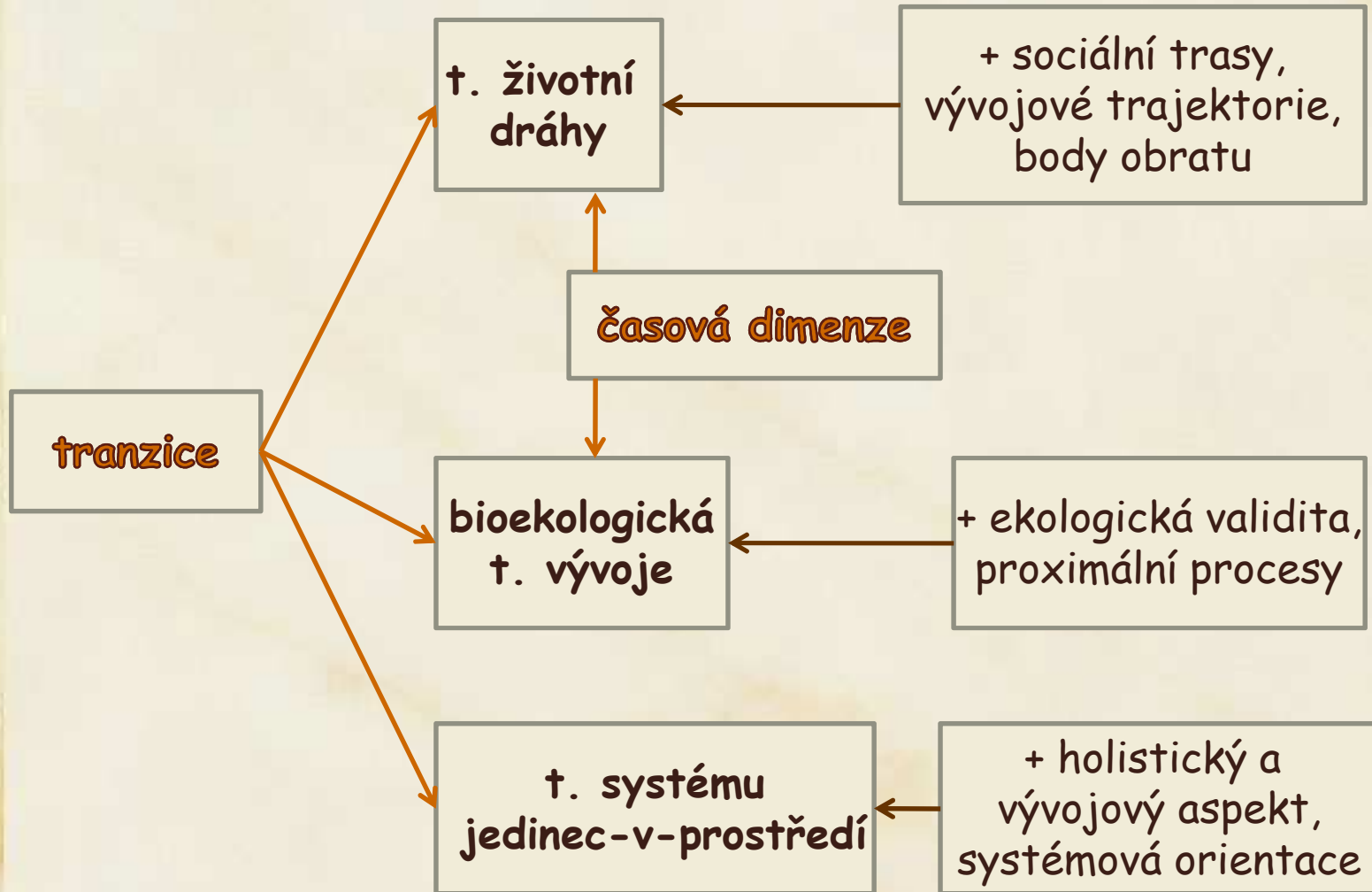
2. Úrovně vývoje

teorie	mikroúroveň	makroúroveň
lifespanová t. vývoje	++	++
t. životní dráhy	+	+++
bioekologická t. vývoje	+	++
lifespanová t. kontroly	+++	-
t. systému jedinec-v-prostředí	+	+++

3. Klíčové charakteristiky

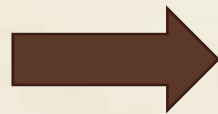

3. Klíčové charakteristiky

Závěr

- v současnosti rozvoj výzkumu v oblasti celoživotního vývoje
- současné vývojové teorie propojují mnoho pohledů

- vznik **vývojové vědy** (*developmental science*) - multidisciplinární přístup

Budoucnost... vývojová věda?

Další informace.....

Damon, W., & Lerner, R.M. (Eds.) (2006).
Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development (6th ed.). Hoboken: Wiley. (knihovna FF MU)

Millová, K. (2009). Analýza některých současných teorií celoživotního vývoje. *E-psychologie* [online], 3,4 (prosincové číslo). <http://e-psycholog.eu/>

Millová, K. (v tisku). Teorie celoživotního vývoje. In M. Blatný (Ed.). *Psychologie osobnosti.* Praha: Grada Publishing. (vyjde pravděpodobně v průběhu 1. půlletí 2010)

Děkuji

za

pozornost